

Nowe obserwacje wilków *Canis lupus* w rejonie WarszawyNew records of wolfs *Canis lupus* in Warsaw regionJakub Gryz^{1*} , Mateusz Jackowiak^{2,3}, Karolina Jasińska³, Dagny Krauze-Gryz³¹Instytut Badawczy Leśnictwa, Zakład Ekologii Lasu, Sękocin Stary, ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn;²Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy, Centralne Laboratorium Analiz Środowiskowych – CentLab, ul. Trószynskiego 9, 01-693 Warszawa;³Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Instytut Nauk Leśnych, Samodzielny Zakład Zoologii Leśnej i Łowiectwa, ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa.*Tel. +48 22 5938145, e-mail: j.gryz@ibles.waw.pl

Abstract. Regular sightings of grey wolves have been reported from Warsaw in media in recent years. Therefore, we used our empirical material collected during an intensive study focusing on urban fauna (2015–2024) to list all recorded observations of the species. The methods included photo-trap monitoring of green areas (121 locations) and winter snow tracking along transects (over 830 km). In addition, from April to September 2024, camera traps were set up at the nearby Rembertów military training area on the eastern border of Warsaw. In Warsaw, a wolf was registered only once in the Kabaty Woods (16.04.2021). To our knowledge, the wolf's presence in the city was accidental. In the Rembertów military area, the presence of wolf packs was probably permanent. Cameras photographed wolves there three times within six months period (9.04, 29.06, and 31.07. 2024).

Słowa kluczowe: wilk, urbanizacja, fotopułapka, tropy

Keywords: wolf, urbanisation, camera trapping, snow tracking

1. Wstęp

W ostatnich latach w mediach pojawiają się regularnie informacje o obecności wilków *Canis lupus*, lub zwierząt bardzo do nich podobnych, na terenie aglomeracji warszawskiej. Przypadki te dotyczą zwierząt potrąconych przez samochody, zabitych przez kłusownicze wnyki lub obserwowanych żywych (Galinowicz 2022; MB 2022; Szkutnik 2022; Paciorek 2023; Królikowski 2024). Najbliższą, dotychczas znaną, ostoją wilków w okolicy Warszawy była Puszcza Kampinoska. Obecność wilków na tym terenie udokumentowano w 2013 roku a dwa lata później potwierdzono rozród tych drapieżników (Olszewski 2016).

Bazując na bogatym materiale empirycznym (tropienia na śniegu oraz zdjęcia z fotopułapek) zgromadzonym w trakcie prowadzonych od 2015 roku badań nad ssakami w Warszawie przedstawiono zgromadzone w tym czasie obserwacje wilków z terenu miasta i obszarów przyległych.

2. Metodyka

Badania prowadzono na terenie Warszawy oraz bezpośrednio przyległego do stolicy od strony wschodniej, poligonu wojskowego. Poligon Rembertów zajmuje około 7500 ha i rozciąga

się od granic aglomeracji warszawskiej do wsi Pustelnik. Krajobraz tego terenu zdominowany jest przez lasy sosnowe i olszowe, posadzone w znacznej mierze po zakończeniu II Wojny Światowej lub powstałe w wyniku naturalnej sukcesji. W związku z pełnioną funkcją występują tu również otwarte tereny wydmore, wrzosowiska i rozproszona infrastruktura. Przez poligon przepływa rzeka Długa, znajdują się tu również liczne torfowiska i niewielkie zbiorniki wodne.

W pracy przeanalizowano dane zbierane w latach 2015–2024 za pomocą fotopułapek oraz zimowych tropień na śniegu, podczas badań ekologii populacji lisów *Vulpes vulpes*, borsuków *Meles meles*, kun *Martes* spp., saren *Capreolus capreolus* i dzików *Sus scrofa* (Jackowiak i in. 2021, 2024; Jasińska i in. 2021; Gryz i in. 2024; Krauze-Gryz i in. 2024; Kubich i in. 2024). Obserwacje za pomocą fotopułapek prowadzone były przede wszystkim w lasach ale również na terenie parków. Tropienia obejmowały obszar całego miasta i pełen przekrój środowisk. W latach 2018–2021, na terenach zielonych Warszawy (głównie lasy oraz parki), eksponowano 30–35 fotopułapek, sumarycznie w 85 różnych punktach. W latach 2022–2024 materiał zbierano za pomocą 36 kamer rozmieszczonych w stałych punktach. Łącznie fotopułapki eksponowano w 121 punktach zlokalizowanych na terenie Warszawy. Tropienia prowadzono w latach 2015–2024. Łączna długość transektów wynosiła po-

nad 830 km (Krauze-Gryz i in. 2024; Gryz i in. 2024). Na terenie Poligonu Rembertów, od kwietnia do września 2024 roku, eksponowano 15 fotopułapek, rozmieszczonych w stałych punktach, w centralnej części obszaru. Kamery rozlokowane były wewnątrz drzewostanów i nie monitorowały dróg, wodopojów i terenów otwartych.

3. Wyniki i dyskusja

Jedyna w Warszawie obserwacja wilka udokumentowana przy użyciu fotopułapki pochodzi z obszaru rezerwatu przyrody Las Kabacki, 16.04.2021 roku (ryc.1). Kamera wykonała sekwencję 12 zdjęć jednego osobnika przebywającego przy norze rozrodznej lisów, w której przebywało 5 szczeniąt. Wilk wykazywał zainteresowanie, węszył i zbliżał się do wejścia do nory, ostatecznie jednak nie próbował do niej wejść i po kilku minutach opuścił rejon działania fotopułapki. Pozostałe kamery eksponowane w tym okresie, na terenie Lasu Kabackiego i na pobliskich terenach nie zarejestrowały wilków. W trakcie tropień prowadzonych w latach 2015–2024 tylko raz w styczniu 2020, na terenie Parku Młocińskiego, spotkano tropy najprawdopodobniej pozostawione przez wilka. Jednak ze względu na niedostateczne warunki śniegowe i znaczną penetrację tego terenu przez ludzi i psy nie byliśmy w stanie jednoznacznie wykluczyć, że trop należał do dużego psa *Canis familiaris*. Trzeba jednak brać pod uwagę, że obecność wilka na tym terenie jest prawdopodobna, mógł on przyjść z oddalonego o około 3 km Kampinoskiego Parku Narodowego.

Na terenie Poligonu Rembertów w ciągu sześciu miesięcy kamery zarejestrowały obecność wilków trzykrotnie: 9.04., 29.06. i 31.07. 2024 roku, w trzech różnych miejscach, najbliżej

około 4 km od granicy Warszawy (ryc. 2). Na obszarze tym odnotowano również w czterech miejscach wilcze odchody oraz dwukrotnie tropy tych zwierząt na piasku i błocie. W kwietniu 2024 roku znaleziono szczątki daniela *Dama dama*, najprawdopodobniej upolowanego przez wilki. O obecności tych drapieżników na poligonie świadczą również informacje ustne uzyskane od żołnierzy pełniących służbę na tym terenie. Z zebranych informacji wynika, że na poligonie bytowała wilcza rodzina złożona z co najmniej trzech osobników.

Wyniki naszych badań wykazały, iż wilki na terenie Warszawy pojawiają się sporadycznie i nie mają tu stałej ostoji. Zarejestrowany na terenie Lasu Kabackiego osobnik najprawdopodobniej opuścił teren miasta, nie odnotowaliśmy w tym okresie żadnych informacji o wilku zabitym lub ranionym w wyniku kolizji z pojazdem na terenie Warszawy. Las Kabacki o powierzchni około 900 ha jest jednym z największych kompleksów leśnych na terenie stolicy, jest również rezerwatem przyrody. Na tym terenie bytuje liczna populacja sarny i dzika, regularnie pojawiają się tam również łosie *Alces alces* (dane niepublikowane autorów). Pomimo tych cech Las Kabacki nie wydaje się być potencjalnym miejscem gdzie mogłaby bytować wilcza rodzina. Cały obszar jest coraz bardziej izolowany przez zwartą zabudowę i masowo penetrowany przez ludzi i psy.

Sąsiadujący z Warszawą Poligon Rembertów stanowi obecnie permanentną ostoję wilków. Trudno jednoznacznie określić od jak dawna bytują tam te drapieżniki. Prawdopodobnie kolonizacja poligonu nastąpiła już kilka lat temu. W latach 2018–2023 w pobliżu tego terenu wilki (lub zwierzęta bardzo do nich podobne) odnotowane były wielokrotnie: na ul. Żołnierskiej w dzielnicy Rembertów, na terenie dzielnicy Wawer, węźle drogowym Zielonka na trasie S8. Na początku roku 2023 wilki

Rycina 1. Wilk sfotografowany na terenie Lasu Kabackiego w Warszawie
Figure 1. Wolf photographed in the Kabaty Woods (Warsaw)

Rycina 2. Wilk sfotografowany na terenie Poligonu Rembertów

Figure 2. Wolf photographed in the Rembertów military training area

i ślady ich obecności, obserwowano na terenie wchodzących w skład aglomeracji warszawskiej miast Zielonka i Marki (Puls Warszawy 2020; Gryz 2023; Paciorek 2023; dane niepublikowane autorów). Poligon Rembertów można uznać za obszar sprzyjający występowaniu wilków. Bytują na tym terenie liczne populacje potencjalnych ofiar: saren, danieli, łosi i dzików (dane niepublikowane autorów). Problemem może być postępująca urbanizacja terenów przyległych i nasilająca się fragmentacja środowiska. W ostatnich latach znacznie poszerzono przecinającą poligon drogę Okuniew-Zabraniec, rozpoczęto budowę bezkolizyjnego przejazdu przez linię kolejową w Wesołej. Największym zagrożeniem dla tego obszaru będzie budowa wschodniej obwodnicy Warszawy wraz z węzłami drogowymi. Najbliższą, względem poligonu, stałą ostoją wilków, jest Kampinoski Park Narodowy (Olszewski 2016; Instytut Ochrony Przyrody 2024). Park oddalony jest w linii prostej od zachodniej granicy poligonu o około 19 km. Niestety, na przestrzeni tej, znajduje się zwarła zabudowa aglomeracji warszawskiej wraz z ruchliwymi arteriami drogowymi i kolejowymi. Bezpośrednie przemieszczanie się wilków pomiędzy poligonem i parkiem narodowym nie jest raczej możliwe. Biorąc pod uwagę stałe występowanie wilków na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego oraz Poligonu Rembertów, można spodziewać się coraz częstszych wizyt tych drapieżników na terenie Warszawy. Jest jednak mało prawdopodobne, aby mogły one na stałe bytować na terenie stolicy.

Konflikt interesów

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów.

Źródła finansowania badań

Badania były finansowane w ramach zadania badawczego, uzyskanego w ramach wewnętrznego trybu konkursowego dla młodych naukowców i doktorantów „Możliwości zastosowania foto-pułapek w ocenie składu pokarmu lisa pospolitego *Vulpes vulpes* na terenie zurbanizowanym” nr 505-10-031000-Q00435-99 oraz „Zagęszczenie, produktywność i struktura populacji łosia w różnych rejonach zasięgu w Polsce” (900-130).

Podziękowania

Autorzy serdecznie dziękują oficerom, żołnierzom oraz cywilnym pracownikom wojska, dzięki którym możliwe było prowadzenie prac na terenie poligonu.

Wkład autorów

J.G. – koncepcja, prace terenowe, analiza danych, napisanie pracy; M.J. – prace terenowe, redakcja tekstu; K.J. – prace terenowe, redakcja tekstu; D.K.-G. – prace terenowe, redakcja tekstu

Literatura

- Galinowicz A. 2022. Wilki w Warszawie widywane są na ulicach. To nie są pluszowe zwierzęta. O czym należy pamiętać? <https://warszawa.naszemiasto.pl/wilki-w-warszawie-widywane-sa-na-ulicach-to-nie-sa-pluszowe/ar/c1-9033681> (dostęp 15.11.2024).
Gryz J. 2023. Lis-rudy mieszcuch, *Gazeta Wawerska* 2(57): 8.

- Gryz J., Jasińska K., Brach M., Jackowiak M., Krauze-Gryz D. 2024. How to Count the Uncountable? An Attempt at Wild Boar *Sus scrofa*, Linnaeus, 1758 Monitoring in an Urbanized Area, *Forests* 15(9):1497.
- Instytut Ochrony Przyrody 2024. Atlas Ssaków Polski. IOP Kraków. <https://www.iop.krakow.pl/Ssaki/gatunek/101> (dostęp 20.11.2024).
- Jackowiak M., Gryz J., Jasińska K., Brach M., Bolibok L., Kowal P., Krauze-Gryz D. 2021. Colonization of Warsaw by the red fox *Vulpes vulpes* in the years 1976–2019, *Scientific Reports* 11, 1–13. DOI: <http://dx.doi.org/10.1038/s41598-021-92844-2>.
- Jackowiak M., Jasińska K., Gryz J., Guzowska E., Szyk K., Krauze-Gryz D. 2024. Is it beneficial to be a city dweller? Impact of urban condition on red fox reproduction, *Journal of Zoology* 325(2). DOI: <https://doi.org/10.1111/jzo.13234>.
- Jasińska K.D., Jackowiak M., Gryz J., Bijak S., Szyk K., Krauze-Gryz D. 2021. Habitat-Related Differences in Winter Presence and Spring-Summer Activity of Roe Deer in Warsaw, *Forests* 12(8): 970. DOI: <https://doi.org/10.3390/f12080970>.
- Krauze-Gryz D., Jackowiak M., Klich D., Gryz J., Jasińska K. 2024. Following urban predators – long-term snow-tracking data reveals changes in their abundance and habitat use, *Journal of Zoology* 323: 213–224. DOI: <https://doi.org/10.1111/jzo.13170>.
- Królikowski J. 2024. Kampinoskie wilki w siódlach kłusowników. Kurier Kampinoski <https://kampinoski.eu/2024/02/kampinoskie-wilki-w-siödlach-kłusownikow.html> (dostęp 15.11.2024).
- Kubich J., Jasińska K., Gryz J., Krauze-Gryz D. 2024. Kuna domowa (*Martes foina*) na kampusie Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (SGGW) w Warszawie: sezonowe i dobowe wykorzystanie schronień antropogenicznych oraz skład pokarmu, *Leśne Prace Badawcze* 84: 7–83.
- MB 2022. Warszawa. Na Żoliborzu widziano wilka. „Jest szansa, że wrócił w dzikie ostępy”, *Gazeta.pl*. <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114883,28006578,warszawa-na-zoliborzu-widziano-wilka-jest-szansa-ze-wrocil.html> (dostęp 15.11.2024).
- Olszewski A. 2016. Zastosowanie fotopułapek jako nieinwazyjnej metody badania zwierząt w Kampinoskim Parku Narodowym – pierwsze wyniki, *Studia i Materiały CEPL* 49: 42–49.
- Paciorek T. 2023. Są dziki, ale są też i wilki... Uwaga!!! <https://marki.net.pl/wpis-131257-sa-dziki-ale-sa-tez-i-wilki-uwag> (dostęp z 15.11.2024).
- Puls Warszawy 2020. Jest coraz więcej wilków. "W lasach trzymajcie psy na smyczy". <https://tustolica.pl/jest-coraz-wiecej-wilkow-w-lasach-trzymajcie-psy-na-smyczy-82210> (dostęp z 15.11.2024).
- Szkutnik A. 2022. Uwaga! Wilk na Bemowie! Co robić, gdy spotkamy wilka? Warszawa w Pigulce, <https://warszawapigulce.pl/uwaga-wilk-na-bemowie-co-robic-gdy-spotkamy-wilka/> (dostęp z 15.11.2024).